

دکتر دینانی به‌خوبی توانسته فلسفه اسلامی را به مرحله تکاملی خود برساند

اسماعیل منصوری لاریجانی در گفتگویی درباره برنامه معرفت و دکتر دینانی گفت: ایشان به خوبی توانسته فلسفه اسلامی را به مرحله تکاملی خود برساند و امروز فلسفه اسلامی

اسماعیل منصوری لاریجانی در گفتگویی درباره برنامه معرفت و دکتر دینانی گفت: ایشان به خوبی توانسته فلسفه اسلامی را به مرحله تکاملی خود برساند و امروز فلسفه اسلامی با تلاش شخصیت‌هایی همچون دکتر دینانی، جایگاه والایی در برابر فلسفه غرب کسب کرده است. هنگامی که به عمق مبانی معرفتی فلسفه اسلامی توجه کرده و آن را با مبانی فلسفه غرب مقایسه می‌کنیم، در می‌یابیم که فلسفه غرب عمقی ندارد که بتوان در آن اندیشید و این تفاوت اصلی فلسفه در غرب و اسلام است. به گزارش خبرگزاری مهر، در سایت شخصی دکتر دینانی گفتگویی با اسماعیل منصوری لاریجانی درباره برنامه معرفت و دکتر دینانی آمده است که متن آن در پی می‌آید:

اسماعیل منصوری لاریجانی در سال ۱۳۳۷ در روستای رینه لاریجان متولد شد و پس از گذراندن تحصیلات ابتدایی در زادگاه خود، به تهران رفت. Mansoori و متوسطه را در دبیرستان نظام مافی در رشته علوم طبیعی گذراند، وی پس از دریافت لیسانس علوم بیمارستانی در ۱۳۶۰ در سال ۱۳۶۲ به دانشکده الهیات تهران راه یافت و سپس بعنوان بورسیه دانشجویی در دانشگاه امام حسین در ۱۳۷۱ موفق به دریافت درجه دکترای روابط بین الملل گردید. وی سه سال بعد دکترای عرفان را نیز از دانشگاه آزاد اسلامی دریافت کرد. و نیز تحصیلاتی در حوزه فلسفه و عرفان و فقه و اصول نمود. وی ۲۱ عنوان کتاب منتشر کرده است که از آن میان کتاب تاریخ دفاع مقدس برنده جشنواره کتاب دفاع مقدس شده است. وی هم اکنون استاد دانشگاه امام حسین می‌باشد. دکتر ابوالقاسم گرجی، آیت الله حسن زاده آملی، حجت الاسلام دکتر شیخ الاسلامی، دکتر ابوالقاسم گرجی دکتر غلامحسین دینانی، آیت الله خامنه‌ای از استادان دکتر منصوری لاریجانی بوده‌اند. آنچه مطالعه خواهید نمود گفتگویی با ایشان پیرامون دکتر دینانی و برنامه معرفت است.

*تبحر و چیرگی دکتر دینانی در فلسفه اسلامی از کجا نشأت می‌گیرد و آیا این تبحر تاثیری بر بسط این فلسفه و هدایت آن به مسیرهای خاص داشته است؟

دکتر دینانی تسلط خاصی بر فلسفه اسلامی دارد، چرا که وی هم نزد استادان مبرز چون مرحوم علامه طباطبایی تلمذ کرده و هم اینکه خود از هوش و ذکاوت و علاقه خاص برخوردار است، با همین ذکاوت و علاقه خاص نیز متون فلسفی را مورد تحقی و مطالعه قرار داده است. گویی چندین بار این عرصه را طی کرده و مباحث آن را شکافته است، به گونه‌ای که وی در آن تبحر نداشته باشد و نتواند آن را بیان کند.

علاوه بر این دکتر دینانی هم در معرفت‌شناسی فلسفی و هم در فلسفه تاریخی تسلط ویژه‌ای دارد و آثار وی در این زمینه گویای توانمندی و زحمات اوست. «ماجرای فکر فلسفی در جهان اسلام» و «دفتر عقل و آیت عشق» نشان می‌دهد که دکتر دینانی، هم آراء و اندیشه بزرگان را درنور دیده و هم اینکه خود ذاتا صاحب توانمندی بوده و توانسته فعالیت‌های نیمه کاره بزرگان را به اتمام برساند. وی همچنین نوآوری فلسفی نیز داشته است، دکتر دینانی معتقد است فیلسوف کسی است که در اندیشه دیگران اندیشه کند و تنها به نقل و شرح آرای دیگران اکتفا نکند و به واقع دکتر دینانی مصداق بارزی از این تعریف است. یعنی صرفا به مطالعه و شرح آرای دیگران نپرداخته بلکه در این آراء اندیشه کرده است.

وی اگرچه در آثار پیشینیان به خوبی مطالعه کرده است اما نواندیشی خود را نیز بر آن افزوده و به نظرم ایشان به خوبی توانسته فلسفه اسلامی را به مرحله تکاملی خود برساند و امروز فلسفه اسلامی با تلاش شخصیت‌هایی همچون دکتر دینانی، جایگاه والایی در برابر فلسفه غرب کسب کرده است. هنگامی که به عمق مبانی معرفتی فلسفه اسلامی توجه کرده و آن را با مبانی فلسفه غرب مقایسه می‌کنیم، در می‌یابیم که فلسفه غرب عمقی ندارد که بتوان در آن اندیشید و این تفاوت اصلی فلسفه در غرب و اسلام است.

*دکتر دینانی هم در حوزه و هم در دانشگاه تحصیل کرده و در هر دوی این نهاد های علمی از محضر استادان به نام زمان بهره مند شده است. شکل‌گیری شیوه خاص تتبع وی در علم و فلسفه تا چه میزان از این بهره‌مندی متأثر است؟

همان‌طور که می‌دانیم دکتر دینانی در محضر مرحوم علامه طباطبایی به عنوان استاد مستقیم خود ۱۱ سال تلمذ کرده و از محضر امام خمینی نیز بهره‌برده است. البته در دانشگاه، دکتر دینانی استادی را که در شان و اندازه توانمندی خود باشد، تجربه نکرده است وی فیلسوفی ذوالوجهین است هم فضای حوزه علمیه یعنی فقه، فلسفه و کلام را به خوبی درک می‌کند و هم دانشگاه را می‌فهمد. از این رو می‌توانیم به صراحت او را حلقه اتصال حوزه و دانشگاه در میدان فلسفه بدانیم. آن‌چنان‌که شهید مطهری نیز ایفاگر این نقش بوده است. به‌طور کلی دکتر دینانی در حوزه فلسفه و اقدامات بنیادین این عرصه تحولی شگرف را رقم زده است.

*آیا عدم اکتفای صرف به مطالعه و شرح آثار دیگر فلاسفه، زمینه خلق نوآوری‌های فلسفی را برای دکتر دینانی فراهم کرده است. نگاه خاص و ذکاوت کم‌نظیر وی در قالب چه نوآوری‌هایی عرضه شده است؟

بعضی از نوآوری های دکتر دینانی به بسط و شرح اندیشه فلاسفه گذشته همچون ملاصدرا و سهروردی باز می گردد. نوآوری دیگر وی به آمیختگی عقل فلسفی و عقل شهودی مربوط است، بدین معنا که وی معتقد است علی رغم باورهای نادرست این عقل است که شهود می کند. البته امیر مومنان نیز در دعایی فرموده اند: «الهی هب لی قلبا عقولا» یعنی خدایا به من قلبی عطا فرما که تعقل کند. دکتر دینانی به خوبی تعقل قلبی را در کنار تعقل فلسفی قرار داده و اتحاد عقل و عشق را در تعقل قلبی خلاصه کرده است و این از نوآوری های اوست.

دکتر دینانی با نگاه خاص خود عقل را از اسارت فلسفه رهنیده چرا که به نظر او عقل می تواند به شیوه شهودی نیز تعقل کند و الزامی به اتخاذ نگاه فلسفی ندارد و این موضوع را در کتاب سه جلدی «دفتر عقل و آیت عشق» تبیین کرده است و می گوشت که با طرح آرای بزرگان همچون بوعلی سینا، ابویعقوب سجستانی، ابوریحان بیرونی، حکیم خیام و شیخ عطار یعنی هم در حوزه فلسفه و هم در حوزه عرفان قرابت لازم را ایجاد کند. از نظر او حکیم کسی است که توانایی تعقل شهودی داشته باشد. بنابراین بوعلی سینا، سهروردی و ملاصدرا در نظر دکتر دینانی حکیم محسوب می شوند. نزدیک کردن عرفان و فلسفه به یکدیگر از مسیر صحیح از نوآوری های بزرگ دکتر دینانی محسوب می شود. خصوصا که وی این آراء پراکنده در اندیشه بزرگان را به زیبایی تمام در کتاب «دفتر عقل و آیت عشق» مطرح کرده است.

***این نوآوری ها در زمینه نزدیک سازی عقل و شهود، به تسلط و چیرگی بر عرفان به موازات فلسفه نیاز دارد، دکتر دینانی در عرفان از چه تبحری برخوردار است که توانسته چنین نوآوری را خلق کند؟**

باید توجه داشت آبشخور اصلی فلاسفه و عرفای ما قرآن و روایات اهل بیت است. با این تفاوت که فلاسفه از قرآن و سنت برداشت های فلسفی و عرفا از این دو برداشت های شهودی عرفانی دارند. دکتر دینانی در هر دو حوزه قرآن و روایات تسلط بالایی دارد. از این دو وقتی وارد فضای مباحث عرفانی می شود، از پس مباحث به خوبی برمی آید؛ البته باید توجه داشت که دکتر دینانی طبع لطیفی دارد. به نظرم ایشان یک فیلسوف اسلامی است یعنی کسی که آموزه های فلسفی خود را با آیات و روایات گره می زند و این توانایی دکتر دینانی است. بنابراین تفکیک میان عارف و فیلسوف اسلامی کار ساده ای نیست. هر دوی این ساحت ها در دکتر دینانی جمع شده و در آثار او همچون «دفتر عقل و آیت عشق» و یا «خواجه نصیر طوسی فیلسوف گفتگو» که در آن به شرح آراء و احوال خواجه نصیرالدین طوسی، به ویژه آنجا که متن کتاب اوصاف الاشراف را مطالعه می کند، این مهم به خوبی مشهود است.

علاوه بر این در برنامه معرفت پس از نقد و بررسی های کارشناسانه، توانمندی دکتر دینانی در زمینه عرفان اسلامی نیز ثابت شد و همگی اذعان کردند که دکتر صاحب توانمندی در میدان عرفا نیز هست. در واقع او یک ادیب است و در جوانی شعر می سروده، اما بنا به نقل قول خودش علامه او را توصیه کرده و گفته است که لزومی ندارد شعر بسرای و به همان فلسفه بپرداز.

***دکتر دینانی به مباحث و زوایایی از فلسفه پرداخته که معمولا دیگر فلاسفه به آنها نپرداخته یا غفلت کرده اند. این شیوه خاص در مطالعه آراء و اندیشه گذشتگان در نگاه فلسفی او چه تاثیری بر جای گذاشته است؟**

یکی از برجستگی های آثار دکتر دینانی توجه به شناساندن اندیشه ها و شخصیت هایی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته اند. وی اصرار دارد که دیگران آنچه که او به اجمال بیان کرده به تفصیل به اتمام برسانند. به عنوان مثال وی معتقد است که شخصیتی همچون میرداماد که حکمت معنوی شیعه وامدار اوست، باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد و یا تاکید می کند که پیش درآمد و زمینه را برای محققان به منظور تتبع در آثار سهروردی فراهم کرده است تا سهروردی شناسان زوایای پنهان شیخ اشراق را شناخته و به دیگران بشناسانند. در حقیقت ویژگی بارز و متمایز کننده آثار دکتر دینانی این است که زمینه را برای محققان فراهم می کند و انگیزه لازم برای تفکر و تحقیق بیشتر را به آنها می دهد و این ویژگی یک منبع فاخر است تا در دیگران توان و شوق اندیشیدن و افق گشایی را ایجاد کند.

***علی رغم تسلط دکتر دینانی به زبان های عربی و انگلیسی چرا وی به تالیف آثار خود به زبان فارسی اهتمام خاصی دارد؟**
درست است که دکتر دینانی به زبان های عربی و انگلیسی تسلط دارد و برخوردار از قلمی توانا، ادیبانه و شورانگیز است اما همواره تاکید می کند که هیچ قالبی زیباتر و شیواتر از ادبیات فارسی برای بیان مطالب نیست و شیوایی ادبیات فارسی را بر هر زبان دیگری ترجیح می دهد.

***چند سال است که شما به عنوان مجری-کارشناس همراه با دکتر دینانی برنامه «معرفت» را روی آنتن شبکه چهار سیما می برید. ایده این برنامه، آن هم با حضور دکتر دینانی چگونه شکل گرفت؟**

پیش از این برنامه من و دکتر دینانی به عنوان کارشناسان معارفی سازمان صدا و سیما در برنامه های مختلفی حاضر می شدیم، تا اینکه در ماه محرم سال ۱۳۸۷ مدیر گروه شبکه چهار سیما درخواست تولید برنامه ای با محور عقل و عشق در عاشورا را ارائه کرد و دست بنده را در انتخاب کارشناسان این برنامه باز گذاشت. من نیز از حضور آقایان دینانی، اعوانی و شیخ الاسلامی در این برنامه استفاده کردم که فضای جدیدی را ایجاد کرد و مدل مد نظر رسانه ملی در بحث های این چنینی شکل گرفت و با استقبال بالای مخاطبان مواجه شد. البته از سال ۶۱ با ورود به دانشگاه با توانمندی های دکتر دینانی آشنا بودم و در کلاس های فلسفی وی شرکت می کردم و مطلع بودم که او مباحث فلسفی را به آسانی بیان کرده و به مفهوم عام دانشجویان را «شیرفهم» می کند. از این رو بهترین گزینه برای برنامه معرفت و تبیین رابطه عقل و عشق به شمار می آمد.

***این برنامه و تبیین ارتباط و قرابت عقل و عشق در جامعه چه بازخوردهایی داشته است؟**
این برنامه مورد استقبال تمامی اقشار هم دانشگاهی و هم غیر دانشگاهی اعم از بازاریان، کارگران و ... قرار گرفته و این نتایج از

نظرسنجی ها و پیامک های ارسالی به برنامه به دست آمده است. که از طریقی نشان از حکمت دوستی و گرایش تاریخی مردم ما به حکمت و عرفان اسلامی و آموزه های قرآن و روایات دارد و از سوی دیگر خواسته مدیران صدا و سیما مبنی بر فضا سازی معرفت شناسانه مبتنی بر آموزه های بومی حکمت و فلسفه در پیوند با قرآن و عترت را نیز تامین کرده است.

خوشبختانه روز به روز اشتیاق و علاقه مردم حتی در خارج از کشور به این برنامه افزایش می یابد و این از اظهار لطف های مخاطبان مشهود است. به گونه ای که یکی از مخاطبان پزشک در تماسی اظهار کرد که دو فرزند او پس از مشاهده برنامه معرفت به اقامه نماز روی آورده اند. علاوه بر این پاسخ دهی به شبهات کلیدی به شیوه های غیرمستقیم و ترویج شعائر دینی نیز از دیگر دستاوردهای این برنامه محسوب می شود.

***چه راهکارها و رویکرد هایی برای جذب مخاطبان جدید حتی در آن سوی مرزها و همراهی مخاطبان پیشین اتخاذ کرده اید؟**
این برنامه از ابتدای تولید ورود به ساحت اندیشه بزرگان را مد نظر داشته و به لحاظ تاریخی این مهم را با در نظر گرفتن اولویت زمانی با واکاوی اندیشه شخصیت هایی همچون بوعلی سینا، شیخ عطار، خواجه نصیر الدین طوسی، مولوی، حافظ و ملاصدرا هم در حوزه فلسفه و عرفان و هم در ادبیات به انجام رسانیده تا این شخصیت ها را به عموم مردم به ویژه نسل جوان بشناساند. در ابتدای برنامه ۴۹ نفر از این شخصیت ها انتخاب شدند تا کنون آثار ۲۵ نفر از آنها مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

***برنامه معرفت و بیان مباحث فلسفی عرفانی با زبان قابل فهم برای عموم مردم به توانایی های خاصی برای طرح مباحث این چنینی در تربیونی مثل رسانه ملی نیاز دارد. دکتر دینانی چقدر از این توانایی برخوردار است؟**

فیلسوف کسی است که به زبان عقل بفهمد و به زبان حس با مردم سخن بگوید. زبان و شیوایی بیان دکتر دینانی باعث شده که با عامه مردم ارتباط لازم و موثر را برقرار کند؛ البته من در برنامه معرفت تا جای ممکن سعی می کنم که روند به گونه ای باشد که مباحث سنگین نبوده و عامه پسند باشد. البته بدین معنا نیست که مردم ما عوام هستند چرا که نشان داده اند از سواد بالایی برخوردارند و این به برکت گفتمان های مختلف فلسفی در حوزه های گوناگون انقلاب اسلامی است. اما مراد این است که چگونه می توان زبان فلسفی را به زبان مردم تبدیل کرد؟ این دقیقا همان هنر دکتر دینانی است. البته همان گونه که در قبل اشاره کردم در کلاس های درس هم این گونه رفتار کرده و با بیانی شیوا و مشرب گفتگو با دانشجویان ارتباط برقرار می کند. وی هرگز به ارتباط یک سوپیه اعتقادی نداشته و ندارد.

***در طول سالهای همراهی با دکتر دینانی قطعا خاطرات بی شماری از وی در ذهن شما نقش بسته است. می توانید نمونه ای از آنها را برای ما بیان کنید؟**

دکتر دینانی همیشه در بدو ورود به کلاس، درس را با دانشجو آغاز می کند. به یاد دارم در یکی از کلاس های دوره دکتری روزی استاد به کلاس آمد و گفت امروز چه موضوعی باید مورد بحث قرار بگیرد؟ من نیز کتاب «مشاعر» را به همراه داشتم و آن را گشودم. بحث مراتب وجود و تجلیات آن بود. دکتر دینانی پرسید کجای بحث هستیم من بلافاصله گفتم همین بحث، دکتر شروع به پرسیدن سوالاتی از من کرد و من نیز به دلیل بی اطلاعی از سابقه بحث، قادر به پاسخگویی نبودم و دکتر دینانی به خوبی این را متوجه شد و گفت از شئون فیلسوف آن است که عدم احاطه و بی اطلاعی دانشجوی خود را دریابد. البته دکتر رؤف و آرام است و همواره به دانشجویان محبت دارد.